

Mediterrán Világ

Társadalomtudományi folyóirat

55-56.

Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány
2024.

Támogató
Four Gates Hungary Kft., Veszprém

Szakmai együttműködő partnerek
MTA-VEAB Gazdaság-, Jog- és Társadalomtudomány Szakbizottság
Veszprémi Magyarstudományi Kutatások Műhely

Főszerkesztő
Szilágyi István

Felelős szerkesztő
Garaczi Imre

Szerkesztő bizottság
Fischer Ferenc, Carlos Flores Juberias (Valencia), Kalmár Zoltán (elnök), Luís Filipe
Castro Mendez (Lisszabon), Rostoványi Zsolt, Manuel Alcantára Sáez (Salamanca),
Szilágyi Ágnes Judit

Felelős kiadó
Garaczi Imre

E-mail
garaczi.imre@gmail.com

ISSN 1787-7350

The studies are supervised by professional lecturers.

Folyóiratunk MTA besorolása:
II. FTO / Történettudományi Bizottság: A
IXGJO / Politikatudományi Bizottság: B

Nyomdai munka
OOK-PRESS Nyomda, Veszprém

Tartalom

Hervainé Szabó Gyöngyvér: A közel-keleti politikai rend és hatalomgyakorlás vitái, történelmi beágyazottsága és mintázatai.....	3
Gulyás K. László: A szaúdi Vízión 2030 – mint a puha hatalom eszköze	28
Prantner Zoltán – Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar: „Szárnyakat adunk vágyainak”. Magyarország és a szovjet zsidóság kivándorlása Izraelbe	38
Klára Siposné Kecskeméthy – Alexandra Sipos: LIECHTENSTEIN, unique mini-state in a diverse Europe	60
Réti Balázs: A felosztott Görögország, 1941–1945.....	78
Hegedűs Barbara: Venezuela válaszüton?!	91
Kornéli Beáta: Az ihvánlázadás kitörésének okai és a britek szerepe a felszámolásában. A régi és az új ütközete	104
Nyúl Eszter Anna: A breton kollektív emlékezet új helye: la Vallée des Saints.....	115
Nagy Tamás: A térbeli hálózatok geopolitikai jelentősége a bosnyák identitástudat alakulásában.....	146
Bazsó-Vigh Vivien: Hatással lehet-e az Északi-sark térsége a Mediterráneumra a közeljövőben?	157
Klára Siposné Kecskeméthy: Juan Fernando Czetz’s life in Argentina	169
Patkós Bence Gergő: „A világnézetek harca” és „Börtönné vált Hispánia” – a spanyol polgárháború képe a magyar filmhíradóban.....	177
Vanessa Martins: The impact of the Mediterranean on Logistics	190

Gulyás K. László¹

**A szaúdi Vízión 2030 – mint a puha hatalom eszköze
The Saudi Vision 2030 as an Instrument of Soft Power**

Absztrakt

A szaúdi Vízión 2030 koncepcióval a Sivatagi Királyság új megközelítést hirdetett meg az évtizedek óta tartó működéséhez képest: egy olyan projektet, amely megváltoztatja gazdasági és (bizonyos mértékig) társadalmi szerkezetét, megszüntetve az ország olajipartól való függőségét, helyette olyan ágazatokra összpontosítva, amelyek korábban csak marginális szerepet játszottak a királyság életében, mint például a turizmus, a bankszektor, a sport és a digitális szolgáltatások. Ezek segítségével próbálja Rijád regionális hatalmát bővíteni, egyúttal a puha hatalmát kiépíteni, hiszen óriási összegeket ölt a királyság a saját arculatának pozitívabbá tételébe. A tanulmány ezt a kérdéskört járja körül röviden, felhasználva a legfontosabb adatokat, illetve a vonatkozó jelentéseket. Azonban korántsem egyértelmű, hogy sikerrel jár-e vagy járhat-e egyáltalán a Vízión 2030 a kérdéskörben.

Kulcsszavak: Szaúd-Arábia, Vízión 2030, puha hatalom, turizmus, sportdiplomácia.

Abstract

With Saudi Arabia's Vision 2030, the Desert Kingdom has announced a new approach to the way it has been operating for decades: a project that will change its economic and (to some extent) social structure, ending the country's dependence on the oil industry and focusing instead on sectors that have previously played only a marginal role in the Kingdom's life, such as tourism, banking, sports and digital services. It is through these that Riyadh is trying to expand its regional power and build its soft power, as the kingdom is investing huge amount of money in improving its image. This paper will briefly explore this issue, using key data and relevant reports. However, it is far from clear whether Vision 2030 is, or can be successful in this issue.

Keywords: Saudi-Arabia, Vision 2030, soft power, tourism, sportdiplomacy.

Bevezetés – Mi a Vízio 2030?

Szaúd-Arábia gazdasága a királyság 1932-es megalapítása óta nyersolaj (és kisebb részben földgáz) kitermelésére épült szinte teljes egészében. Ebben változás csak az utóbbi nagyjából másfél évtizedben következett be. A gazdasági szerkezet átalakítása, a diverzifikáció több okból fontos és szükségszerű. Bár a Sivatagi Királyság rendelkezik a Föld olajkészletének nagyjából 15-16 százalékaival (ezzel a második helyen áll Venezuela mögött), ez nem jelenti azt, hogy korlátlan lenne a kitermelhető nyersolaj mennyisége. Általános becslések szerint a 2070-es évekre a szaúdi olaj elfogyhat, de a legoptimistább előrejelzés szerint is legfeljebb a század végéig tarthat ki az olajkincs – a jelen kitermelési rátául alapul véve (OPEC 2023).

Azonban nem csak a rohamosan fogyó kőolajkészletek árnyéka okoz, illetve okozott problémát Szaúd-Arábiának: a hirtelen megugró olajárak és az ezzel kéz a kézben járó bevétel növekedés is. Ez elsőre furcsának tűnhet, de valójában meglehetősen logikus. A két olajválság következtében, illetve az 1980-as évek olajárzuhanásának időszakán figyelhető meg ez leginkább. A probléma az, hogy a bevételek növekedésével együtt a kiadások is növekedtek (egész egyszerűen nagyságrendileg nőtt az elkölthető pénz mennyisége), és míg az olajárak néhány év után normalizálódtak, a kiadások mértéke nem. Ez a túlköltekezés majdnem államcsödhöz vezetett, amit a királyság csak hitelfelvétellel tudott elkerülni, így Szaúd-Arábia a 2000-es évek elejére komoly adósságba került (Moshashai et al. 2018). Pénzügyi és gazdasági reformokra volt tehát szükség, mert egyértelművé vált, hogy az egyoldalú olajfüggőség minden szempontból kockázatos.

Tulajdonképpen ennek az egyenesági következménye a Vízio 2030 projekt bejelentése. A kormányprogramot, amely lényegében Mohamed bin Szalmán, a koronaherceg legfontosabb gazdasági programja, 2016-ban hirdették ki azzal a céllal, hogy függetlenítsék (legalább részben) a Királyság gazdaságát a nyersolajtól. Szaúd-Arábia a Vízio 2030 befektetéseit a Public Investment Fundon, az ország szuverén vagyonalapján keresztül kívánja finanszírozni. Ezt eredetileg 1971-ben hoztak létre az ország újonnan alakult állami vállalatának támogatására, de egészen 2015-ig csak marginális szerepet játszott az ország életében. Ezen változtatott Szalmán király, vagyis inkább a koronaherceg Mohamed bin Szalmán, mégpedig akképpen, hogy belföldön és külföldön egyaránt befektetésre képessé tette az alapot, lényegében függetlenítvé azt a szaúdi engedélyeztetési folyamatoktól. Ezt követően a vagyonalap lényegében egy önálló „vállalattá” vált, amely jogilag is birtokolja az általa kezelt cégeket, illetve beruházásokat (Trudelle 2023).

A Vízio 2030 tervnek az egyik legfontosabb tényezője az energián kívüli ágazatok fejlesztése, a vállalatok és vállalkozások állami tulajdonrészének csökkentése. Ide tartozik a Saudi Aramco (az állami olajcég) is, amelynek részvényeit először

2019-ben lehetett megvásárolni a tőzsdén, de meg kell említeni, hogy szigorú szabályozás mellett, a cég teljes részvényállományának összesen 5%-át lehetett ekkor vételezni (Gross 2019). Továbbá törekednek a közszolgáltatási ágazatok, például az egészségügy és az oktatás erősítésére is, de ki kell említeni, hogy a turizmusra is egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a szaúdi gazdaságban (Saudi Vision 2016). Ezzel együtt a szaúdi kormány jobban fókuszál a társadalmi átalakításra is, amely a '70-es évek óta jelen lévő „szaúdizáció” egyenesági folytatása. A szaúdizáció célja több szaúdi foglalkoztatása mind a köz-, mind a magánszférában, mivel a közelmúltig (a COVID-19 pandémia kitörése) a teljes foglalkoztatottság nagyjából 60%-át külföldi állampolgárok tették ki, a privát szektorban pedig ez a szám 80% körül volt. Ennek oka, hogy az elsősorban Dél-Ázsiából és más arab országokból származó külföldi alkalmazottak hajlandóak sokkal alacsonyabb bérekért, sokszor hosszabb munkaidőben, gyakran rosszabb munkakörülmények között is dolgozni. A szaúdi munkavállalók számának növekedését úgy szeretné elérni a szaúdi kormányzat, hogy rákényszeríti a helyi cégeket, hogy egy bizonyos számú szaúdit foglalkoztatnia kell (az arány a cég méretétől és típusától függ), valamint egy adott mennyiségű vendégmunkás felett a cégeknek extra adót (kvázi büntetést) kell fizetni (Grand & Wolff 2020).

Azonban van egy másik célkitűzése is a Víziónak, amelyről ritkán esik szó, mert rövidtávon nem feltétlenül látszik eredménye. Ez nem más, mint az országimázs javítása. Felvetődhet a kérdés, hogy miért van erre szüksége Szaúd-Arábiának, a válasz pedig egyszerű: mivel egyre nagyobb hangsúlyt akar fektetni többek között a turizmusra, ezért minél több ember számára kell, hogy vonzóvá tegye saját magát. Ezzel a vonzással pedig a befolyását kívánja növelni a királyság, amely egyértelműen a puha hatalom eszköze.

A puha hatalom kifejezést először Joseph Nye használta. A harvardi politológus, valamint nemzetközi kapcsolatok szakértője Nye a koncepciót az 1990-es évek elején alkotta meg annak kapcsán, hogy úgy vélte, az Amerikai Egyesült Államok hagyományos értelemben vett hatalma egyértelműen csökken és ennek a hatalomnak megtartása, illetve bővítése csak új módszerrel, új megközelítéssel biztosítható. Szerinte az ország kultúrájára, értékeire és ideológiájára támaszkodva kellene az USA-nak az érdekeit érvényesíteni. Ezek a puha hatalom alkotóelemei és használatuk célja röviden az, hogy erőszak nélkül vegyen rá egy állam egy másikat arra, hogy azt csinálja, amit az első szeretne (Nye 1990). Ezen megfogalmazáson egy kicsit finomított 2004-ben megjelent könyvében Nye, ahol a puha hatalmat már akképpen írta le, hogy fizikai vagy pénzügyi kényszer helyett inkább a vonzás kialakításával, illetve a meggyőzés eszközével próbálja elérni egy állam a kívánt célt. A célkitűzés tehát lehet ugyanaz a kemény hatalom és a puha hatalom alkalmazásánál, a módszerek azonban teljesen különbözőek (Nye 2004).

De miként lehet ezeket Szaúd-Arábiára vetíteni? A szaúdi „kultúra” (elsősorban a szigorú társadalmi kötöttségek, illetve a vahhábizmus) nem éppen vonzó más országok számára – sok esetben még más muszlim állam számára sem, nemhogy a

Nyugat részére. Ebből következik, hogy a „kultúra”, mint puha hatalmi eszköz nem nagyon jöhet számításba, legalábbis a „vegytisztá” formájában. A királyság politikai beállítottsága pedig nagy részben összefügg a vahhábizmussal, tehát a politikai értékeit ugyancsak nem tudja felhasználni puha hatalmának kiterjesztésére (bár itt zárójelben meg kell jegyezni azt, hogy az Izraelhez történő közeledésnek lehet ebben szerepe, azaz Rijád (kül)politikájának elfogadhatóbbá tétele sokat javíthat a politikai megítélésén). Más alternatíva után kell tehát néznie a Sivatai Királyságnak.

Turizmus

Mint láttuk a Vízión 2030 egyik célkitűzése az imázsváltás. Ez az az eleme Szaúd-Arábia puha hatalmi törekvéseinek, amely valójában működhet. A szaúdi vezetés tehát megpróbálja egyre vonzóbbá tenni a királyságot – és nem csak a muszlimok számára. Ehhez a Vízión 2030 kiváló platformot ad, ráadásul Rijádnak óriási összegek állnak rendelkezésre a célja eléréséhez. Talán az első és legfontosabb projekt a Vízión 2030-on belül, amelynek komoly szerepe lehet a királyság megítélésének változásában az nem más, mint a NEOM nevű régió. A NEOM egy mozaikszó, amely a görög neo (új) és az arab mustaqbal (jövő) szavakból jön, jelentése Új Jövő. Ez tekinthető az elsőszámú gigaprojektnek a Vízión belül – és kritikusok szerint sokkal inkább egy hiúsági projekt Mohamed bin Szalmánnak, mint bármi más (Joseph 2023). A 2017-ben bejelentett projekt a tervek alapján egy nagyjából 26.000 km²-es területen terül majd el és több különböző alrégióra lehet lebontani a tervezett funkciók alapján. A bejelentésekor nagyjából 500 milliárd dollárra becsült beruházás azóta jelentősen kibővült, így szinte biztosak lehetünk abban, hogy az előzetes költségtervezet jöcskán át fogja lépni a projekt (Al-Arabiya 2017).

NEOM elsőszámú fókuszja a szolgáltatási szektor: ezen belül is kiemelt jelentőséggel bír a turizmus, illetve a technológiai innováció, amelyet a logisztika és szállítmányozás követ. Bár Rijád komoly hangsúlyt próbál fektetni a pénzügyi szolgáltatásokra, valamint a digitális banklásra – saját rendszereken keresztül – a külföldi befektetők egyelőre óvatosak. Ennek oka lehet az, hogy a befektetési alapok (mint például a direkt a NEOM finanszírozására létrejött NEOM Investment Fund - NIF) jórészt állami/királyi kézben van (azaz lényegében Mohamed bin Szalmán dönt minden lényeges kérdésben) és nem feltétlenül bíznak ebben a rendszerben a külföldi beruházók. Jogosan teszik mindezt, hiszen egy esetleges vita esetén nincsen pártatlan fél, aki dönthetne, a végső szó a királyé. Ezt a helyzetet Szaúd-Arábia úgy próbálja feloldani, hogy a NIF-en keresztül ő vásárolja be magát különböző finanszírozási projektekbe, befektetésekbe (NEOM 2023).

Érdemes néhány szót ejteni a NEOM legfontosabb alprojektjeiről, amelyek eléggé széles spektrumot fednek le mind célkitűzésben mind funkcióban. Azonban mindegyikről elmondható, hogy az elérhető legmodernebb technológiát használják fel (akarják felhasználni) mind az építéshez, mind a jövőbeli működtetéshez, illetve, hogy teljesen önfenntartóra tervezik az összeset a szaúdi Zöld Átállás program jegyében (bővebben lásd Prantner és Al-Naggar 2023).

Az első konkrét alrégió, amely bejelentésre került a „Vonal” nevet viselő hipermodern, okos, luxus város, károsanyag kibocsátás nélkül, amely a tervek szerint 170 km hosszan nyúlik majd kelet-nyugati irányban a Vörös-tenger partjától Szaúd-Arábia szíve felé. Ehhez a hosszhoz 200 méter szélességet képzeltek el és 500 méteres magasságot, az egészet pedig teljesen önfenntartóra építik (napkollektorok segítségével elsősorban), autók és más belső égésű motorral rendelkező közlekedési eszközök nélkül, a zéró üvegházhatású gáz kibocsátása érdekében (nem tesznek említést az óriási mennyiségű vasbeton – amely ahhoz kell, hogy egy ilyen magas épület stabil legyen, főleg ilyen hosszúságban – ökológiai lábnyomáról). Az előzetes tervek alapján másfél millió szaúdi állampolgár költözhet be 2030-ra a városba. Természetesen ennek a projektnek a legtöbb eleme teljesen irreális volt már a 2021-es meghirdetésekor is (9 év alatt megépíteni egy 170 km hosszú „várost” önmagában óriás kihívás lenne, hát még úgy, hogy az a lehető legmodernebb technológiákkal készüljön, lényegében nagyrészt üvegből/tükrökből és teljesen önfenntartóan működjön). Bár hivatalosan a szaúdi kormányzat álláspontja nem változott a célkitűzést illetően, egyes jelentések szerint a Vonal már csak körülbelül 2,4 km hosszúra lesz építve és maximum 300.000 ember befogadására lesz alkalmas – és közel sem biztos, hogy elkészül 2030-ra (Nolsøe 2024).

A turizmus szempontjából vannak fontosabb elemei is a NEOM-nak. A turistaparadicsom Sindalahban jórészt készen van, lényegében egy tengeri üdülőövezet egy szigeten. Természetesen ez is az elérhető legmodernebb technológiákkal készült, de méreteiben és arányaiban össze sem lehet hasonlítani a Vonal tervezetével. Sindalahnál egy kicsit érdekesebb projekt a Trojenában épülő, lassan elkészülő turistaközpont. Érdekessége abban rejlik, hogy ezt egy síparadicsomnak szánták. Bár igaz, hogy a tengerszint feletti magassága a területnek 1500 és 2600 méter között van, de így is a világ legmelegebb térségében található. Bár ezt is önfenntartónak tervezik, a régió sajátosságai miatt folyamatos hóágyúzásra lesz szükség a működtetéséhez (amihez természetesen rengeteg áram és víz szükséges, a logisztikáról nem is beszélve). A szaúdi kormány teljesen elkötelezte magát a terv mellett, olyannyira, hogy a tizedik, 2029-ben esedékes téli Ázsia-játékokat itt fogják megrendezni (NEOM 2022, Saudi Gazette 2022).

A legújabb projekt, amelyet bejelentettek NEOM kapcsán, még igazán friss (2024. június 5-én mutatták be) a Magna nevet viseli és szintén elsősorban egy turistaövezet kialakítása a cél (bár itt állandó lakhelyet is lehet majd létesíteni, ugyanis lakások és villák is lesznek eladóak) az Aqabai-öböl partján, mintegy 120 km hosszan, a már szo-

kásos jelszavakkal: zéró kibocsátás, öfenntartás és luxuskörülmények. Az érdekesége a zónának, hogy egyszersmind természetvédelmi területet is akarnak létesíteni rajta, amelyen – a tervek szerint – 95%-ban őshonos állatok és növények fognak élni, egyensúlyban az emberrel (NEOM 2024a, NEOM 2024b). A jövő zenéje, hogy mennyire fog sikerülni ezt megvalósítani, illetve, hogy ténylegesen hány embert is bírnak rá arra, hogy Szaúd-Arábiába menjenek üdülni vagy költözzenek oda.

A turizmus kapcsán nem mehetünk el szó nélkül a hagyományos évi mekkai zarándoklat, a hadzs mellett. Tradicionálisan évtizedek óta ez a legfontosabb eleme a szaúdi idegenforgalomnak, hiszen évente milliók zarándokolnak el az iszlám legszentebb helyére, a Kábához. A probléma ezzel az – bár évről évre nő az ide érkező muszlimok száma –, hogy alapvetően a Nyugatot ezzel nem tudja „megszólítani” a királyság, márpedig a legnagyobb bevételt a fejlettebb országokból érkező utazók jelentik. Úgy tűnik, hogy a rengeteg turisztikai beruházás ellenére a Nyugat egyelőre kivár. Ennek több oka lehet, az egyik az, hogy a „klasszikus” turistaparadicsomok (Thaiföld, Maldív-szigetek stb.) már „bejárattak”, ezzel szemben a szaúdiak ismeretlenek. Szaúd-Arábia egyelőre még nem jutott el oda az imázsépítésben, hogy a legtöbb ember számára vonzóvá tegye az országát (arról nem is beszélve, hogy projektek amúgy is a luxuskategóriába esnek, amit az emberek nagy része nem tud megengedni magának). Azért, hogy ezen változtasson a szaúdi kormányzat, dollármilliárdokat tervez marketingre költeni a következő években. Ezzel szemben viszont meg kell jegyeznünk, hogy a kínai turisták száma exponenciálisan növekszik, amihez hozzájárult a vízumigénylési procedúra egyszerűsítése is a kínai állampolgárok irányába. Természetesen ennek oka abban keresendő, hogy Szaúd-Arábia és a Kínai Népköztársaság között stratégiai partnerség van 2016 óta, valamint, hogy a Sivatagi Királyság elsőszámú kereskedelmi partnere Kína (Jingdaily 2024, Wang 2023, Besada H. és Salam J. 2017).

Sporttal kapcsolatos befektetések és sportdiplomácia

Bármilyen meglepő, sok ország gyakran használja fel a sportokat valamilyen politikai cél elérése miatt vagy diplomáciai kérdésekben, ezáltal a sport is a puha hatalom meghatározó elemévé vált az XX. század végére. Nem kivétel ez alól Szaúd-Arábia sem, hírértékkel legfeljebb az rendelkezik ezzel kapcsolatban, hogy a Sivatagi Királyság csak az utóbbi pár évben él a sportokhoz köthető politikai machinációkkal, ezeket általában a sportwashing kifejezéssel illetik a szakirodalomban, ami révén az ország a saját megítélését próbálja javítani. Felvetődhet a kérdés, hogy miért lett ez ekkora jelentőségű, hogy egy alapvetően szélsőségesen konzervatív muszlim állam is ehhez az eszközhöz nyúljon. A válasz egyszerű: a sportok hatalmas közönséghez tudnak eljutni, kortól, nemtől, nemzetiségtől vagy identitástól függetlenül és

ezt a tényt természetesen fel lehet használni a nemzetközi politikában is (jó példa erre a Katar által 2022-ben rendezett labdarúgó világbajnokság). Ráadásul vitán felül hozzájárul a szaúdi gazdaság diverzifikációjához is (Boykoff 2022, Skey 2022).

Az összes sporttal kapcsolatos befektetés, illetve az ehhez kapcsolódó sportdiplomácia teljeskörű áttekintésére ezen tanulmány terjedelmi keretei nem adnak lehetőséget, ezért csak a legfontosabb vagy legérdekesebb beruházások kerülnek bemutatásra.

A felsorolást érdemes a (talán) legnagyobb érdeklődésre számot tartó, és az országimázs szempontjából legvisszásabb befektetéssel kezdeni, ez pedig nem más, mint a Formula-1. Dzsiddában (kikötőváros Szaúd-Arábia nyugati partján) 2021 óta rendeznek Formula 1-es futamot, nagy sikerrel, rengeteg helyi nézővel, bár a pályát ideiglenesnek szánták, amíg az „igazi” felépül a Rijád melletti Qiddiyában, a szaúdi fél nem zárkózik el attól sem, hogy akár két versenynek is házigazdája legyen Szaúd-Arábia. Emiatt a gyors siker miatt azonban a szaúdi kormányzat megvolt győződve népszerűségének rohamos ütemű növekedéséről is, így rögtön maga elé tűzte ki célul az agreszív bővülést: 2023-ban már ajánlatot tett a Formula 1-et tulajdonló Liberty Media Corporation teljes felvásárlására, mintegy 20 milliárd dollár értékben. A vételárat a cég nem fogadta el, a szaúdi sportminiszter pedig tagadta, hogy történt volna bármiféle vételi ajánlat (amelyet a Liberty Media egyébként nem kommentált), viszont a nemzetközi sajtóban meglehetősen negatív visszhangja lett az erőszakos szaúdi terjeszkedés hírének – akár igaz volt, akár nem (Turner et al. 2023, Smith 2023).

Meg kell említeni az utóbbi évtizedben egyre nagyobb hangsúlyt kapó küzdősportokat, amelyek népszerűsége folyamatosan nő az országban: pankráció (az amerikai World Wrestling Foundationnel kötött együttműködés kapcsán), bokszmérkőzések és más küzdősportok promótálása, amelyre a legjobb példa, hogy a 2023-as World Combat Games-t, azaz a Harci Világjátékokat Rijádban rendezték meg (Sport Accord 2023).

Természetesen nem lehet elmenni szó nélkül a labdarúgás mellett: Szaúd-Arábia is belépett azon Öböl-menti arab államok körébe, amelyeknek kisebb-nagyobb érdekeltségei vannak az európai top futballigákban. Az első hírek egy potenciális szaúdi vásárlás híréről már 2020 tavaszán megjelentek: a királyság az angol első osztályú Newcastle Unitedet szeretne volna megvásárolni. Bár ekkor a tranzakció még nem ment végbe, másfél évvel később – miután a Premier League biztosítékokat kapott arra vonatkozóan, hogy Mohamed bin Szalmán, illetve a szaúdi politikai vezetés nem fog belefolyni a klub életébe semmilyen módon –, 2021 októberében az üzlet létrejött: Szaúd-Arábia 400 millió dollárért vásárolta meg a klubot. Ennek a sajtóvisszhangja (is) szinte kivétel nélkül negatív volt (Ettinger, 2023, Smith, A 2021).

Emellett óriási összegeket költenek arra is, hogy a legkiemelkedőbb játékosokat vigyék el a szaúdi bajnokságba. A legeklátásabb példa erre a portugál válogatott, Európa-bajnok, többszörös Bajnokok Ligája győztes Cristiano Ronaldo al-Nassrhoz igazolása 2023 elején (The Guardian 2023).

Fontos különbség, hogy míg az autó- és küzdősportok inkább a sportok Szaúd-Arábiába vitelét mutatják meg, addig a Newcastle United felvásárlása pont a fordítottját jelenti: a Királyság belépett a nemzetközi sportpiacra a vásárlás által, ezzel pedig sokkal szélesebb közönséget tud elérni, amely természetesen elengedhetetlen az ország imázsának jobbá tételéhez. Bár rövid távon ez nem feltétlenül hoz eredményt, illetve nem is mindenkit tud ezáltal Rijád „megszólítani”, mégis van olyan réteg, amely a nemzetközi politikában nem feltétlenül jártas (nem érdeklik a szaúdi emberi jogi problémák vagy a háború Jemenben stb.), tehát ezen réteg előtt a királyság megítélését jobbíthatja, amelynek viszont már lehetnek hosszútávú pozitív hatásai is, mint például a növekvő nyugati turizmus (Boykoff 2022).

Egyéb befektetések

Bár részben a sporthoz is köthető, jelen tanulmány inkább egy külön kategóriába rakja, a videójátékokhoz és e-sportokhoz köthető befektetéseket, mint szórakoztatóipari, illetve multimédiához köthető ügyleteket. Rijád az ezzel kapcsolatos beruházásokat is igen komolyan támogatja, ugyanis a Vízión kitűzött céljai között megtalálható az, hogy Szaúd-Arábia legyen az e-sportok globális központja, valamint a játékfejlesztés „Mekkája”. Erre a PIF 38 milliárd dollárt különített el, több száz játékfejlesztő cég létrehozását előirányozva. Ez a döntés nem csak a királyság megítélése kapcsán lehet fontos, hanem a szaúdizáció miatt is: a tervek szerint több tízezer új munkahelyet fognak létesíteni, amelyet magasan képzett, szaúdi munkavállalókkal akarnak feltölteni. Egyrészt ezért hozták létre a Savvy Games Group nevű vállalatot, hogy mintegy ernyőként funkcionáljon és fogja össze a kisebb fejlesztőcégeket, másrészt pedig azért, hogy a cégen keresztül Szaúd-Arábia be tudja magát vásárolni a legnagyobb játékiadó cégekbe. A legjobb példa erre talán az, hogy 2022-ben 8%-os részesedést vásároltak az Embracer Group nevű giga médiavállalatban, amely rengeteg tartalomgyártó, illetve videójáték-fejlesztő céget birtokolt (Partis 2022). Ennél talán érdekesebb, hogy ehhez a cégcsoporthoz tartoznak a Gyűrűk Ura megfilmesítési jogai is. Azóta már bebizonyosodott, hogy az Embracer túlvásárolta magát és effektíve csődközeli állapotba került, aminek az lett a következménye, hogy feldarabolták több kisebb cégre és rengeteg stúdiót bezártak (Batchelor 2024). Ezek mellett számos más kisebb-nagyobb céget, illetve szervezetet vásárolt fel vagy vásárolta be magát a Savvy az utóbbi két és fél évben. A fentebb említettek ellenére talán mégis a legismertebb befektetése a szaúdi vagyonalapnak a japán *Nintendo*-hoz kötődik. A PIF több részletben vett részvényeket a japán cégből, amelynek következtében 2023 elejére Szaúd-Arábia közvetett módon már a legnagyobb külső részvényese lett és az értékpapírok összesen 8.3 százalékát birtokolja (Gregg 2023).

Összegzés

Vajon sikeres lehet-e – legalábbis a közeli jövőben – Szaúd-Arábia azon törekvése, hogy az imázsváltáson keresztül tudja növelni puha hatalmát a világban? Egyelőre a legtöbb szakértő kételkedik abban, hogy valóban megváltozik az ország megítélése, legalábbis rövid távon. Mindenesetre már látszik változás: sokszor, sok esetben a korábban szélsőségesen iszlamistának, fundamentalistának kikiáltott Szaúd-Arábiát – amiben leegyszerűsítve természetesen van igazság – egyre többen kezelik egyfajta „furcsaságként” és részben emiatt is már látható az enyhülés a (elsősorban a nyugati) közvélemény részéről. Az is teljesen egyértelmű, hogy a Sivatagi Királyságnak egyre nagyobb a befolyása világszinten: tény, hogy egyelőre nem meghatározó szereplő, de nagyon agresszívan próbálja kiterjeszteni a puha hatalmi kereteit. Ennek ellenére az emberi jogi kérdések továbbra is problémát okoznak és valószínűleg ez nem fog megváltozni a közeli jövőben sem. Emiatt viszont lényegében Szaúd-Arábia gátolja a saját célkitűzésének megvalósulását.

Irodalomjegyzék

- Al-Arabiya 2017, 'Saudi Crown Prince launches NEOM, a '\$500bn investment in the future', 2017. október 24, Al-Arabiya News, Dubai. Utolsó letöltés: 2024. augusztus 23, <https://english.alarabiya.net/business/economy/2017/10/24/Saudi-Crown-Prince-announces-launch-of-NEOM-destination-for-the-future>
- Batchelor, J 2024, 'Embracer Group splits into three: Everything you need to know', 2024. április 22, GameIndustry.biz, London. Utolsó letöltés: 2024. augusztus 23. <https://www.gamesindustry.biz/embracer-group-splits-into-three-everything-you-need-to-know>
- Besada, H & Salam, J 2017, 'China's Energy Strategy in the MENA Region'. *China Quarterly of International Strategic Studies* vol 3, no. 4, pp. 597-619
- Boykoff, J 2022: 'Toward a Theory of Sportswashing: Mega-Events, Soft Power, and Political Conflict', *Sociology of Sport Journal*. vol 39, no. 4, pp 342–351.
- Ettinger, A 2023 'Saudi Arabia, sports diplomacy and authoritarian capitalism in world politics'. *International Journal of Sport Policy and Politics*. vol 15, no. 3, pp. 531-547.
- Grand, S & Wolff, K 2020, 'Assessing Saudi vision 2030', 1st Edition, Atlantic Council, Washington DC.
- Gregg, A 2023, 'Saudi wealth fund becomes biggest outside investor in Nintendo', 2023. február 17. The Washington Post, Washington DC. Utolsó letöltés: 2024. augusztus 23. <https://www.washingtonpost.com/business/2023/02/17/saudi-wealth-fund-nintendo/>

- Gross, S 2023, 'The Saudi Aramco IPO breaks records, but falls short of expectations', 2019 december 11, Brookings Institution, Washington DC. Utolsó letöltés: 2024. augusztus 23. <https://www.brookings.edu/articles/the-saudi-aramco-ipo-breaks-records-but-falls-short-of-expectations/>
- Jing Daily 2024, 'Saudi Arabia opens doors to Chinese tourists starting July', 2024. június 29, Jing Daily, h.n. Utolsó letöltés: 2024. augusztus 23. <https://jingdaily.com/posts/saudi-arabia-opens-doors-to-chinese-tourists-july>
- Joseph, N 2023, 'Cutting-edge new city or harmful vanity project? Questions companies investing in Neom should ask...', 2023. július 4, Business and Human Rights Resource Center, London. Utolsó letöltés: 2024. augusztus 23. <https://www.business-human-rights.org/en/blog/cutting-edge-new-city-or-harmful-vanity-project-questions-companies-investing-in-neom-should-ask/>
- Moshashai D, Leber AM & Savage, JD 2018, 'Saudi Arabia plans for its economic future: Vision 2030, the National Transformation Plan and Saudi fiscal reform', *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 47, no. 3, pp. 381-401.
- NEOM 2022, 'HRH Prince Mohammed bin Salman announces the establishment of Trojena, the global destination for mountain tourism in NEOM', NEOM, Kingdom of Saudi Arabia. Utolsó letöltés: 2024. augusztus 23. <https://www.neom.com/en-us/newsroom/hrh-prince-announces-trojena>

1 Gulyás K. László, PhD, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézete. Beosztás: egyetemi adjunktus. Elérhetőség: gulyaslaszlo87@gmail.com